

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wybrane zagadnienia prawne przekazu audiowizualnego

Author: Agnieszka Grzesiok-Horosz, Piotr Horosz

Citation style: Grzesiok-Horosz Agnieszka, Horosz Piotr. (2014). Wybrane zagadnienia prawne przekazu audiowizualnego. „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie” (Z. 76, 2014, s. 199-215)

Uznanie autorstwa - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Agnieszka GRZESIOK-HOROSZ
Uniwersytet Śląski
Wydział Nauk Społecznych
a.grzesiok@vp.pl

Piotr HOROSZ
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
Piotr.Horosz@polsl.pl

WYBRANE ZAGADNIENIA PRAWNE PRZEKAZU AUDIOWIZUALNEGO

Streszczenie. Przedmiotem prowadzonych rozważań są wybrane aspekty emisji programów telewizyjnych, rozumianych jako prasa, zgodnie z przepisami ustawy Prawo prasowe oraz Ustawy o radiofonii i telewizji. Autorzy przedstawiają stan normatywny w omawianym zakresie, podstawowe pojęcia związane z przekazem audiowizualnym, zasady emisji programów, jak również zagadnienia odpowiedzialności mediów.

Słowa kluczowe: masowe środki komunikowania, prasa, przekaz audiowizualny, utwór audiowizualny.

SELECTED LEGAL ISSUE OF AUDIOVISUAL TRANSMISSION

Summary. The subject for discussion are selected aspects of television broadcasting, as a newspaper, in accordance with the provisions of the Press Act and the Act on radio and television. The authors present a normative status in this field, the basic concepts associated with the audiovisual transmission broadcasting rules and also some issues of media responsibility.

Keywords: mass media, press, audiovisual transmission, audiovisual work.

1. Wstęp

W rozwoju współczesnego społeczeństwa informacyjnego kluczową rolę odgrywają środki masowego komunikowania, umożliwiające szybki i nieskrępowany przepływ informacji. Zapewnienie właściwego i szybkiego przepływu informacji, przy wykorzystaniu środków

masowego komunikowania, jest również niezbędnym elementem skutecznego zarządzania strategicznego, zwłaszcza w aspekcie aktywności sieci międzyorganizacyjnych. Środki masowego komunikowania, ułatwiają, a współcześnie niejednokrotnie wręcz umożliwiają budowę sieci powiązań, umożliwiającej dostęp do zasobów dzięki uczestnictwu w grupie, dzięki czemu jest lepsze wykorzystanie kapitału społecznego. Zgodnie z paradygmatem sieciowym, można w związku z tym mówić również o społeczeństwie sieci, do którego powstania i funkcjonowania (w opinii autorów) w znacznym stopniu przyczyniają się środki masowego komunikowania, w tym komunikowania za pomocą przekazu audiowizualnego.

Kryterium masowości i postęp techniczny powodują, że katalog masowych środków komunikowania ma charakter otwarty i stale się rozszerza. Należą do nich prasa drukowana, radio, telewizja, kinematografia i Internet, książki, płyty gramofonowe i kompaktowe, taśmy magnetofonowe i magnetowidowe, broszury, ulotki, plakaty, reklamy i wystawy. Postęp techniczny ciągle uzupełnia katalog tych środków¹.

Podkreślić należy, że prasa to – wbrew potocznemu rozumieniu tego słowa – także programy oraz audycje telewizyjne będące przedmiotem niniejszych rozważań. Terminy utwor audiowizualny i przekaz utworu audiowizualnego znajdują się w aktach prawnych w systemie prawa Unii Europejskiej i Rady Europy, niestety nie mają definicji legalnej, jak również nie zachowują jednolitości terminologicznej. Wskazane pojęcia również weszły do społecznego obiegu².

Środki masowego komunikowania w ramach organizmu państwowego tworzą system prasowy³. Autorzy przyjmują, że jeśli mówimy o polskim prawie mediów, to mamy na myśli w miarę nowoczesne Prawo autorskie, uregulowane w Ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁴; niezłą, acz mocno krytykowaną i stale zmienianą Ustawę z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji⁵ oraz anachroniczne Prawo prasowe, uregulowane w Ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe⁶. Zgodnie z art. 3 Ustawy o radiofonii i telewizji do rozpowszechniania programów radiowych i telewizyjnych stosuje się przepisy Prawa prasowego, o ile Ustawa nie stanowi inaczej. Brak jest przy tym jednolitego aktu, który dotyczyłby reglamentacji mediów audiowizualnych, stąd zachodzi konieczność sięgnięcia także do Ustawy z dnia 30 czerwca 2011 r. o wdrożeniu naziemnej telewizji cyfrowej⁷, Ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów⁸, Ustawy z dnia

¹ Pojawienie się przekazu telewizyjnego, a później telegazety nie wyeliminowało z obiegu społecznego ani przekazu radiowego, ani filmu, ani prasy. Podobnie dzieła kinematograficzne nie położyły kresu książkom, szerz. Sobczak J.: Radiofonia i telewizja. Komentarz do ustawy, Zakamycze 2001, s. 31.

² Sobczak J.: Prawne aspekty przekazu audiowizualnego, [w:] W. Godzic (red.): Media audiowizualne. Podręcznik akademicki, Warszawa 2010, s. 125.

³ Termin ten, niezwykle pojemny i praktyczny w użyciu, jest powszechnie stosowany, ale nie doczekał się, jak dotąd, zadowalającej lub chociażby tylko powszechnie akceptowanej definicji. Szerz. Sobczak J.: Prawo prasowe, Warszawa 2008, s. 315.

⁴ Dz.U. 2006 Nr 90, poz. 631 ze zm., dalej jako Prawo autorskie.

⁵ Tj. Dz.U. z 2011 r., Nr 43, poz. 226 ze zm., dalej jako Ustawa o radiofonii i telewizji.

⁶ Dz.U. Nr 5, poz. 24 ze zm., dalej jako Prawo prasowe.

⁷ Dz.U. Nr 153, poz. 903.

⁸ Dz.U. Nr 50, poz. 331 ze zm.

16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne⁹, Ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej¹⁰ oraz Ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji¹¹.

2. Podstawowe pojęcia dotyczące przekazu audiowizualnego

Pojęcia środki masowego komunikowania, prasa, „rozpowszechnianie” i „rozprowadzanie”, program, audycja, nadawca to terminy, których wyjaśnienie ułatwi prowadzenie dalszych rozważań.

Obok terminu „prasa” w obiegu naukowym i potocznym funkcjonują takie określenia, jak: środki masowego przekazu, środki społecznego przekazu, środki masowego komunikowania, środki komunikowania społecznego, środki masowej informacji, środki masowego informowania, publikatory, mass media, media masowe i media. W doktrynie (U. Kusio, A. Lepa, C. Mik) zwraca się uwagę, że komunikowanie masowe jest to proces masowego tworzenia, rozpowszechniania i odbioru przekazów, a ponadto proces społeczny, zachodzący między nadawcą a dużymi grupami społecznymi, nieokreślonymi liczebnie i anonimowymi¹².

W literaturze polskiej klasyfikacji definicji komunikowania dokonał T. Goban-Klas¹³, stwierdzając, że może być ono pojmowane jako: transmisja, rozumienie, oddziaływanie, łączenie, interakcja, wymiana, składnik procesów komunikowania. Podzielić jednak należy zapatrywanie, że dokonana typologia nie usuwa jednak wątpliwości, co do zakresu pojęć: komunikowanie i informowanie. Mylące jest bowiem utożsamianie komunikowania z przekazywaniem i wymianą informacji, gdyż informacja, niezależnie od różnych sposobów jej definiowania, powszechnie traktowana jest jako treść przekazu¹⁴. Wszelkie połączenia czy to komunikowania, czy informowania z przekazywaniem zakłada jednokierunkowy przepływ informacji między nadawcą a odbiorcą, od czego współczesna teoria wydaje się odchodzić. Sformułowania „środku masowego przekazu informacji” bądź „środku masowej informacji” zdają się podkreślać, że w zjawisku określonym tym pojęciem szczególnie istotna jest treść przesłania. Posłużenie się terminem przekaz wydaje się akcentować to, że zadaniem nadawcy jest przekazywanie informacji, a rolą odbiorcy bierne ich przyjmowanie¹⁵.

Prasa, zgodnie z art. 7, ust. 2, pkt 1 Prawa prasowego, oznacza publikacje periodyczne, które nie tworzą zamkniętej, jednorodnej całości, ukazujące się nie rzadziej niż raz do roku,

⁹ Dz.U. Nr 171, poz. 1800 ze zm.

¹⁰ Dz.U. 2013, poz. 672.

¹¹ Dz.U. 2003, Nr 153, poz. 1503 ze zm.

¹² Sobczak J.: Radiofonia i telewizja..., op.cit., s. 28 i nast.

¹³ Goban-Klas T.: Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu, Warszawa-Kraków 1999, s. 41. Na ten temat także Sobczak J.: Radiofonia i telewizja..., op.cit., s. 29.

¹⁴ Mikułowski-Pomorski J.: Informacja i komunikacja. Pojęcia, wzajemne relacje, Kraków-Wrocław 1988, s. 15.

¹⁵ Szerz. J. Sobczak: Radiofonia i telewizja..., op.cit., s. 29 i nast.

opatrzone stałym tytułem albo nazwą, numerem bieżącym i datą, a w szczególności: dzienniki i czasopisma, serwisy agencyjne, stałe przekazy teleksowe, biuletyny, programy radiowe i telewizyjne oraz kroniki filmowe; prasą są także wszelkie istniejące i powstające w wyniku postępu technicznego środki masowego przekazywania, w tym także rozgłoszenie oraz tele- i radiowęzły zakładowe, upowszechniające publikacje periodyczne za pomocą druku, wizji, fonii lub innej techniki rozpowszechniania; prasa obejmuje również zespoły ludzi i poszczególne osoby zajmujące się działalnością dziennikarską¹⁶.

Zaznaczyć należy, że ustawowa definicja prasy może być rozumiana w znaczeniu przedmiotowym, podmiotowym i instytucjonalnym. Prasę w znaczeniu przedmiotowym cechuje periodyczność, otwartość, ukazywanie się nie rzadziej niż raz do roku i różnorodność oraz wymóg opatrzenia stałym tytułem lub nazwą, numerem bieżącym i datą¹⁷. Prasa w znaczeniu podmiotowym obejmuje zespoły ludzi, jak dziennikarzy, redaktorów, redaktora naczelnego, kolegium redakcyjne i radę redakcyjną, a ponadto poszczególne osoby zajmujące się działalnością dziennikarską¹⁸. W znaczeniu instytucjonalnym prasą są środki masowego przekazu, których wyliczenie w art. 7 ma charakter przykładowy, i tu wprost ustawodawca wskazuje programy radiowe i telewizyjne¹⁹. Wymóg periodyczności realizuje się przez ciągłość nadawania (każdego dnia albo nawet 24 h na dobę). Dodać przy tym należy, że Prawo prasowe posługuje się pojęciami programów, których zakresu i treści jednak nie wyjaśnia; definicje znajdują się w Ustawie o radiofonii i telewizji.

Zgodnie z art. 4, pkt 2 Ustawy o radiofonii i telewizji, audycją jest ciąg ruchomych obrazów z dźwiękiem lub bez niego (audycja audiowizualna) albo ciąg dźwięków (audycja radiowa), stanowiący, ze względu na treść, formę, przeznaczenie lub autorstwo, odrębną całość w stworzonym przez dostawcę usługi medialnej programie lub katalogu audycji publicznie udostępnianych, w ramach audiowizualnej usługi medialnej, na żądanie. Wcześniejsze brzmienie komentowanego przepisu (art. 4, ust. 5 Ustawy o radiofonii) przesądzało, że audycją jest część programu radiowego lub telewizyjnego stanowiąca odrębną całość ze względu na treść, formę, przeznaczenie lub autorstwo. Jak wskazuje J. Sobczak, ustawodawca nie określił ani formy audycji, ani jej charakteru, czasu trwania, środków wyrazu, bez znaczenia jest także to, czy audycja ma nazwę lub tytuł. Kwestię autorstwa audycji i potrzeby wymienienia nazwiska twórcy i współdziałających z nim w procesie realizacji osób regulują przepisy Prawa autorskiego²⁰.

¹⁶Z wypowiedzi piśmiennictwa zob. Wiśniewski P. [w:] Lis W., Husak Z., Wiśniewski P.: Prawo prasowe. Komentarz, Warszawa 2012, s. 172 i nast.; Syldek Ł. [w:] Kosmus B., Kuczyński G. [w:] Prawo prasowe. Komentarz, Warszawa 2011, s. 115 i nast.; Sobczak J.: Prawo prasowe, s. 313 i nast.; Sieńczyło-Chlabicz J. (red.): Prawo mediów, Warszawa 2013, s. 22 i nast.; Dobosz I.: Prawo prasowe, Warszawa 2011, s. 70 i nast.

¹⁷Szerz. Sieńczyło-Chlabicz J.: Prawo mediów, s. 23.

¹⁸Ibidem, s. 24.

¹⁹Syldek Ł.: Prawo prasowe, s. 120, Wiśniewski P.: Prawo prasowe, s. 174.

²⁰Syldek Ł.: Prawo prasowe, s. 120.

Audycja jest materiałem prasowym, rozumianym, zgodnie z art. 7, ust. 2, pkt 4 Prawa prasowego, jako każdy opublikowany lub przekazany do opublikowania w prasie tekst albo obraz o charakterze informacyjnym, publicystycznym, dokumentalnym lub innym, niezależnie od środków przekazu, rodzaju, formy, przeznaczenia czy autorstwa²¹.

Zgodnie z art. 4, pkt 6 Ustawy o radiofonii i telewizji, programem jest uporządkowany zestaw audycji, przekazów handlowych lub innych przekazów, rozpowszechniany w całości, w sposób umożliwiający jednoczesny odbiór przez odbiorców w ustalonym przez nadawcę układzie. Ustawodawca uznał regularność rozpowszechniania programu jako warunek uznania uporządkowanego zestawu audycji za program²². W skład „programu” wchodzi, obok audycji, także reklamy i inne przekazy²³. Brzmienie art. 14a wskazuje, że nadawca jest obowiązany do zapewnienia odbiorcom łatwego, bezpośredniego i stałego dostępu do informacji, umożliwiających identyfikację programu i jego nadawcy, a w szczególności do informacji o nazwie programu; nazwisku, nazwie lub firmie tego nadawcy; adresie jego siedziby oraz danych kontaktowych, w tym adresu korespondencyjnego, adresu poczty elektronicznej oraz witryny internetowej.

Tworzenie programu jest konstruowaniem w sposób uporządkowany siatki audycji radiowych lub telewizyjnych. Od tworzenia programu należy odróżnić tworzenie audycji, która jest częścią programu radiowego lub telewizyjnego, stanowiącą odrębną całość ze względu na treść, formę, przeznaczenie lub autorstwo. Ustawodawca nie określił ani formy audycji, ani jej charakteru, czasu trwania, ani środków wyrazu²⁴.

Zaznaczyć należy, że w świetle rozwoju nowych technik przekazu, w tym zwłaszcza audycji interaktywnych, oraz wobec postępującej konwergencji mediów, zawarta w Ustawie o radiofonii i telewizji definicja programu zdaje się być nieco anachroniczna, co, zdaniem autorów, wymaga interwencji ustawodawcy, który powinien uwzględnić wzrastającą rolę przekazu przez Internet i czynnego uczestnictwa odbiorcy w kształtowaniu programów.

Pod pojęciem „rozpowszechniania”, zgodnie z art. 4, pkt 7 Ustawy o radiofonii i telewizji, rozumie się emisję programu drogą bezprzewodową lub przewodową do odbioru przez odbiorców. Od „rozpowszechniania” ustawodawca odróżnia „rozprowadzanie”. Rozprowadzanie ma w zasadzie charakter wtórny, gdyż podmiot, który się tej czynności podejmuje, przejmuje w całości i bez zmian program już rozpowszechniony do powszechnego odbioru i dalej go rozpowszechnia na własną rękę²⁵. Zgodnie z art. 4, pkt 8 Ustawy rozprowadzanie oznacza podejmowanie rozpowszechnionego programu w całości i bez zmian oraz równoczesne, wtórne jego rozpowszechnianie. Zachowują zatem aktualność uwagi Jacka Sobczaka, że o „rozprowadzaniu” można mówić jedynie wówczas, kiedy zachodzi całościowe przejście progra-

²¹ Ibidem, s.128 i nast.; Wiśniewski P.: Prawo prasowe, s. 175.

²² Pod pojęciem „regularność” nie należy jednak rozumieć ani „długotrwałości”, ani „częstotliwości” emisji. Żądanie ustawodawcy sprowadza się jedynie do wymogu nadawania programu o stałych porach, przez ściśle określony czas. Zob. Sobczak J.: Radiofonia i telewizja..., op.cit., s. 81.

²³ Syldek Ł.: Prawo prasowe, s. 120.

²⁴ Sobczak J.: Prawne aspekty przekazu audiowizualnego, s. 150.

²⁵ Sobczak J.: Radiofonia i telewizja..., op.cit., s. 78.

mu, do którego rozprowadzający nie wprowadza zmian²⁶. *De lege lata* w piśmiennictwie wyrażono pogląd, że samo rozprowadzanie jest usługą telekomunikacyjną i podlega zgłoszeniu do rejestru prowadzonego przez Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej²⁷.

Nadawca, zgodnie z art. 4, pkt 5 Ustawy o radiofonii i telewizji, to osoba fizyczna, osoba prawna lub osobowa spółka handlowa, tworząca i zestawiająca programy oraz rozpowszechniająca programy lub przekazująca je innym osobom, w celu rozpowszechnienia w całości i bez zmian. Nadawca, aby pełnić swoją rolę, musi mieć koncesję, chyba że jako jednostka publicznej radiofonii i telewizji lub z mocy przepisów radiofonii i telewizji zwolniony jest od obowiązku jej posiadania, a jego działalność opiera się na fakcie zgłoszenia²⁸. Status nadawcy przysługuje zarówno osobie tworzącej programy i nieemitującej ich, jak i osobie, która prowadzi działalność emisyjną.

Zaznaczyć należy, że w myśl art. 97 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych organizacji radiowej lub telewizyjnej, bez uszczerbku dla praw twórców, artystów wykonawców, producentów fonogramów i wideogramów, przysługuje wyłączone prawo do rozporządzania i korzystania ze swoich nadań programów w zakresie wskazanym szczegółowo w wyżej wymienionym przepisie. W celu wyjaśnienia pojęcia organizacji radiowej lub organizacji telewizyjnej doktryna zazwyczaj odwołuje się do wyżej przytoczonej definicji nadawcy z Ustawy o radiofonii i telewizji²⁹, choć oba pojęcia nie muszą się w pełni pokrywać³⁰. Ustanowione mocą powyższego przepisu prawo do nadań programów jest tzw. prawem pokrewnym. Zgodnie z art. 98 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych gaśnie ono z upływem pięćdziesięciu lat następujących po roku pierwszego nadania programu. Warto jednak nadmienić, że program może wykazywać cechy utworu, będąc wówczas przedmiotem praw autorskich i korzystając z ochrony przewidzianej dla utworów³¹.

3. Przekaz audiowizualny jako utwór audiowizualny

W przepływie informacji w ramach wzajemnych powiązań w społeczeństwie sieci znaczącą rolę odgrywają zwłaszcza przekazy audiowizualne. Zaznaczyć przy tym należy, że audycje, programy i przekazy reklamowe są jednocześnie utworami audiowizualnymi. Utwory

²⁶ Ibidem, s. 79.

²⁷ Chałubińska-Jentkiewicz K.: Audiowizualne usługi medialne. Reglamentacja w warunkach konwersji cyfrowej, Warszawa 2013, s. 170.

²⁸ Sobczak J.: Prawne aspekty przekazu audiowizualnego, s. 149 i nast.

²⁹ Por. m.in. Antoniuk J.R. [w:] Ochrona własności intelektualnej, (red.) Stec P., Bydgoszcz-Opole-Gliwice 2011, s. 75; Czajkowska-Dąbrowska M. [w:] System Prawa Prywatnego, tom 13, Prawo autorskie, (red.) Barta J., Warszawa 2013, s. 473 i nast., Grzesiok-Horosz A., Prawa pokrewne, [w:] Podstawy ochrony własności intelektualnej, (red.) Baron-Wiaterek M., Horosz P., Szewc T., Gliwice 2013, s. 64; Klafkowska-Waśniowska K.: Prawa do nadań programów radiowych i telewizyjnych w prawie autorskim, Warszawa 2008, s. 155 i nast.

³⁰ Zob. Czajkowska-Dąbrowska M., [w:] System Prawa Prywatnego..., op.cit., s. 473.

³¹ Por. Klafkowska-Waśniowska K.: Prawa do nadań programów..., op.cit., s. 138 i nast.

audiowizualne są wymienione jako jeden z rodzajów utworów w art.1 pkt 9 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ale brak jest definicji ustawowej³². Zgodzić się wypada z poglądem, że realizacja utworu audiowizualnego jest szczególnie skomplikowanym przypadkiem twórczości zespołowej³³.

Określenie utworu audiowizualny w latach siedemdziesiątych zastąpiło pojęcie dzieła kinematograficznego, co wynikało z postępu technicznego³⁴. W związku z pojawieniem się zapisu wideo zrodziły się wątpliwości, czy utwór zarejestrowany w takiej technice jest utworem kinematograficznym, zaś kategoria utworu audiowizualnego obejmuje wszelkie materiały audiowizualne, niezależnie od techniki utrwalenia czy zwielokrotnienia.

W prawie międzynarodowym pojęcie utworu audiowizualny pojawiło się po raz pierwszy w podczas prac Komitetu WIPO/UNESCO w 1986 r.³⁵, zaś w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych wprowadzono zmiany w Prawie autorskim wielu państw.

Zgodnie z prawem francuskim³⁶, utworami audiowizualnymi są dzieła kinematograficzne i inne utwory złożone z sekwencji ruchomych obrazów, udźwiękowione lub nieme.

Ustawa hiszpańska o własności intelektualnej z 17 listopada 1987 r. uznaje za dzieło kinematograficzne lub inny audiowizualny utwór, wyrażony za pomocą serii połączonych ze sobą obrazów z dołączonym dźwiękiem lub bez dźwięku, przeznaczony do pokazywania – za pomocą aparatów projekcyjnych lub innych środków komunikowania – publiczności obrazu i dźwięku, niezależnie od rodzaju nośnika, na jakim został zarejestrowany³⁷.

W ustawie austriackiej przez pojęcie dzieła sztuki filmowej rozumie się ruchome obrazy, dzięki którym tworzące istotę dzieła procesy i działania przedstawione zostają bądź jedynie do odbioru wzrokowego, bądź wzrokowego i słuchowego, bez względu na rodzaj użytych przy produkcji środków technicznych³⁸.

Ustawodawca amerykański określa utwór audiowizualny jako utwór składający się z serii powiązanych ze sobą obrazów, przeznaczonych do pokazywania przy użyciu maszyn i urządzeń, takich jak projektory, przeglądarki bądź sprzętu elektronicznego, z towarzyszeniem

³² Szerz. Czajkowska-Dąbrowska M. [w:] Barta J., Czajkowska-Dąbrowska M., Ćwiakalski Z., Markiewicz R., Traple E.: *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 421 i nast.

³³ Wojciechowska A.: *Twórcy dzieła audiowizualnego w świetle ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 roku*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej 1996, z. 67, s. 53 i nast.; też: *Autorskie prawa osobiste twórców dzieła audiowizualnego*, Zakamycze 1999, s. 82.

³⁴ Ślęzak P.: *Prawo autorskie. Podręcznik dla studentów szkół filmowych i artystycznych*, Katowice 2008, s. 187; tenże: *Pojęcie utworu audiowizualnego*, s. 9 i nast.

³⁵ Sieńczyło-Chlabicz J., Banasiuk J.: *Twórcy dzieł uprzednio stworzonych a współtwórczość utworu audiowizualnego*, [w:] *Utwór audiowizualny. Zakres pojęcia i ochrony prawnej*, (red.) Lewandowski K., Poznań 2011, s. 76 i nast. Zob. także Wojciechowska A.: *Autorskie prawa osobiste twórców...*, op.cit., s. 46 i nast.

³⁶ Code de la propriété intellectuelle z dnia 1 lipca 1992 r. Szerz. Ślęzak P.: *Prawo autorskie. Podręcznik*, s. 187; tenże, *Pojęcie utworu audiowizualnego*, [w:] *Utwór audiowizualny. Zakres pojęcia i ochrony prawnej*, (red.) Lewandowski K., Poznań 2011, s. 10; Ślęzak P.: *Umowy w zakresie współczesnych sztuk wizualnych*, Warszawa 2012, s. 122.

³⁷ Szerz. Ślęzak P.: *Prawo autorskie. Podręcznik*, s. 187. Zob. także Górecka K.: *Pojęcie utworu audiowizualnego w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Przegląd Sądowy”, nr 7-8, 1997 s. 104 i przywołane tam piśmiennictwo.

³⁸ Szerz. Górecka K.: *Pojęcie utworu audiowizualnego...*, op.cit., s. 104.

dźwięku, niezależnie od rodzaju materiałów, takich jak film czy taśma, na którym dzieło jest utrwalone³⁹.

Na mocy Konwencji berneńskiej z 9 września 1886 r. o ochronie dzieł literackich i artystycznych, w brzmieniu ustalonym Aktem paryskim z dnia 24 lipca 1971 r., za dzieła pozostające pod ochroną uznano dzieła filmowe oraz zrównane z nimi dzieła wyrażone w sposób podobny jak film⁴⁰.

Międzynarodowa konwencja o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych, sporządzona w Rzymie dnia 26 października 1961 r.⁴¹, posługuje się terminem utrwalenia wizualnego i audiowizualnego.

Polska ustawa o prawie autorskim przesądza, że do utworów audiowizualnych stosuje się przepisy ogólne, dotyczące utworów⁴². Okres ochrony utworu audiowizualnego został określony w art. 36, pkt 4 Ustawy, stanowiącym że autorskie prawa majątkowe gasną z upływem lat siedemdziesięciu od śmierci najpóźniej zmarłej z wymienionych osób: głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów, kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego. Artykuł 41 ust. 5 stanowi, że twórca utworu wykorzystanego lub włączonego do utworu audiowizualnego, po powstaniu nowych sposobów eksploatacji utworów, nie może bez ważnego powodu odmówić udzielenia zezwolenia na korzystanie z tego utworu w ramach utworu audiowizualnego na polach eksploatacji nieznanymi w chwili zawarcia umowy. Z kolei art. 56 przewiduje wyłączenie w stosunku do utworu audiowizualnego oraz „utworów zamówionych w zakresie ich eksploatacji w utworze audiowizualnym” możliwości wyjątkowego odstąpienia przez autora od umowy ze względu na jego istotne interesy twórcze.

Ponadto, ze względu na specyfikę i szczególnie skomplikowany charakter stosunków związanych się przy tworzeniu i eksploatacji utworów audiowizualnych, ustawodawca zdecydował się poświęcić im zespół przepisów wyodrębnionych w 6 rozdziale Ustawy o prawie autorskim. Odrębne reguły dotyczą zasad określenia podmiotu prawa autorskiego oraz uprawnień współtwórców (art. 69), praw producenta (art. 70), art. 71 – tłumaczeń, art. 72 – utworu zamówionego, zaś art. 73 – zasad wykonywania nadzoru autorskiego.

Wobec braku ustawowej definicji, Piotr Ślęzak zaproponował następującą: utworem audiowizualnym są materiały o charakterze audiowizualnym, spełniające kryteria objęcia ich ochroną autorskoprawną⁴³. Charakter audiowizualny mają te materiały, które składają się z obrazów: wyrażonych jako sekwencja; sprawiających w czasie odtwarzania wrażenie ruchu;

³⁹ Copyright Law of USA. Szerz. Górecka K.: Pojęcie utworu audiowizualnego..., op.cit., s. 104. Zob. także Ślęzak P.: Pojęcie utworu audiowizualnego, s. 10; Ślęzak P.: Umowy..., op.cit., s. 123.

⁴⁰ Górecka K.: Pojęcie utworu audiowizualnego..., op.cit., s. 104; Gromotowicz M.: Współtwórczość utworu audiowizualnego, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego”, nr 4, 2009, s. 19 i nast.; Ślęzak P.: Prawo autorskie. Podręcznik, s. 166 i 183; Barczewski M.: Traktatowa ochrona praw autorskich i praw pokrewnych, Warszawa 2007, s. 31 i nast.

⁴¹ Dz.U. z 1997 r. Nr 125, poz. 800. Zob. Ślęzak P.: Prawo autorskie. Podręcznik, s. 169 i nast.; Barczewski M.: Traktatowa ochrona praw autorskich i praw pokrewnych, s. 82 i nast.

⁴² Szerz. zob. Górecka K.: Pojęcie utworu audiowizualnego..., op.cit., s. 104 i nast.

⁴³ Ślęzak P.: Prawo autorskie. Podręcznik, s. 187; tegoż: Umowy..., op.cit., s. 437.

udźwiękowionych lub nieudźwiękowionych oraz utrwalonych na dowolnym nośniku⁴⁴. Konkretny materiał audiowizualny jest objęty ochroną, o ile ma cechy pozwalające na zakwalifikowanie go jako utworu, tzn. jest przejawem działalności twórczej o indywidualnym charakterze oraz został ustalony.

Przesłanka oryginalności zostaje spełniona, gdy powstaje nowy wytwór intelektu człowieka. Indywidualny charakter utworu oznacza, że na jego kształt musi mieć wpływ osobowość twórcy⁴⁵. Dodać przy tym należy, w ślad za piśmiennictwem, że sam fakt rejestracji materiału o charakterze audiowizualnym nie przesądza o jego oryginalności. Dla stwierdzenia oryginalności materiału audiowizualnego należy wskazać w nim elementy przesądzające o nowatorstwie w dziedzinie formy⁴⁶.

Warunkiem powstania utworu jest jego ustalenie (uzewnętrznienie) w jakiegokolwiek postaci, która umożliwi percepcję przez inne osoby niż twórca⁴⁷. Utwory audiowizualne są takimi rodzajami utworów, w których był wpisana jest rejestracja na nośniku materialnym⁴⁸. Przenosząc określoną informację, przyczyniają się w ten sposób do rozwoju społeczeństwa informacyjnego i budowy kapitału społecznego.

4. Zasady tworzenia programów radiowych i telewizyjnych

Przepis art.13 Ustawy o radiofonii i telewizji odnosi się zarówno do programów i audycji wytworzonych przez nadawcę, jak i tych, które zostały stworzone przez innych producentów, a przez nadawcę tylko wyemitowane.

Jak stanowi art. 19 Ustawy o radiofonii i telewizji, działalność nadawcy związana z tworzeniem i zestawianiem programów powinna być prowadzona w formie organizacyjnie wyodrębnionej redakcji, na zasadach przewidzianych w prawie prasowym⁴⁹.

⁴⁴ Ślęzak P.: Pojęcie utworu audiowizualnego, s. 12 i nast.; tenże: Umowy..., op.cit., s. 124 i nast.; tenże: Prawo autorskie. Wzory umów z komentarzem, Warszawa 2012, s. 131 i nast.

⁴⁵ Szerz. zob. Barta J., Markiewicz R.: Prawo autorskie, Warszawa 2008, s. 36; Stec P., [w:] Stec P., (red.) Ochrona własności intelektualnej. Zarys wykładu, Bydgoszcz-Opole-Gliwice 2011, s. 40 i nast.; Późniak-Niedzielska M. [w:] System prawa prywatnego. Prawo autorskie, tom 13, (red.) Barta J., Warszawa 2007, s. 7 i nast.; Ślęzak P.: Prawo autorskie. Podręcznik, s. 26 i nast.; Gola R.: Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2011, s. 31 i nast.

⁴⁶ Brak nowatorstwa jest najczęstszą przyczyną niemożności zakwalifikowania konkretnego materiału o charakterze audiowizualnym do utworów. Szerz. zob. Ślęzak P.: Prawo autorskie. Wzory umów, s. 132 i nast.; Ślęzak P.: Umowy..., op.cit., s. 128 i nast.

⁴⁷ Szerz. zob. Grzesiok-Horosz A.: Prawo autorskie, [w:] Podstawy ochrony własności intelektualnej, (red.) Baron-Wiaterek M., Horosz P., Szewc T., Gliwice 2013, s. 26 i przywołana tam literatura.

⁴⁸ Szerz. zob. Ślęzak P.: Prawo autorskie. Wzory umów, s. 133; tegoż: Umowy..., op.cit., s. 130 i nast.

⁴⁹ Zgodnie z art. 7, ust. 2, pkt 8 Prawa prasowego jest to jednostka organizująca proces przygotowywania (zbierania, oceniania i opracowywania) materiałów do publikacji w prasie, zob. Sobczak J.: Prawo prasowe, s. 341 i nast.; Sieńczyło-Chłabicz J.: Prawo mediów, s. 29; Syldek Ł.: Prawo prasowe, s. 129; Wiśniewski P.: Prawo prasowe, s. 176.

Ustanawiając samodzielność nadawcy w zakresie tworzenia i rozpowszechniania programu, ustawodawca przewidział możliwość nałożenia na niego obowiązku lub zakazu rozpowszechnia audycji, z tym że – co wymaga podkreślenia – wyłącznie w drodze Ustawy. Jako przykład obowiązku zamieszczania pewnych treści wskazać można: obowiązek publikowania sprostowań zgodnie z przepisami art. 31a-33 Prawa prasowego⁵⁰ czy publikację komunikatów urzędowych⁵¹, stosownie do art. 34 Prawa prasowego.

Ustawodawca, w art. 15 Ustawy o radiofonii i telewizji, nakazuje nadawcom programów telewizyjnych przeznaczenie co najmniej 33% kwartalnego czasu nadawania programu na audycje wytworzone pierwotnie w języku polskim⁵², co zmierza do dostosowania standardów polskich do europejskich, służąc niewątpliwie również umacnianiu powiązań społecznych. Audycją wytworzoną pierwotnie w języku polskim jest audycja spełniająca wymogi audycji europejskiej, w rozumieniu Ustawy i powstała na podstawie scenariusza wytworzonego pierwotnie w języku polskim, której pierwotna rejestracja została dokonana w języku polskim⁵³.

Zgodnie z art. 15b Ustawy o radiofonii i telewizji, audycją europejską jest audycja pochodząca z państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub pochodząca z innego państwa, będącego stroną Europejskiej konwencji o telewizji ponadgranicznej, niestosującego środków dyskryminacyjnych w stosunku do audycji pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej, lub wytworzona w koprodukcji⁵⁴ w ramach umowy dotyczącej sektora audiowizualnego, zawartej między Unią Europejską a innym państwem trzecim, spełniająca wymagania określone w tej umowie, jeżeli państwo to nie stosuje środków dyskryminacyjnych w stosunku do audycji pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej.

Audycja pochodzi z wyżej wskazanych państw, jeżeli większość członków zespołu twórczego⁵⁵ stale zamieszkuje na terytorium jednego z tych państw oraz spełniony jest co najmniej jeden z warunków: audycja jest wyprodukowana przez producenta⁵⁶ mającego siedzibę lub stałe miejsce zamieszkania w takim państwie; produkcja audycji jest nadzorowana i kontrolowana przez osobę fizyczną mającą tam stałe miejsce zamieszkania, lub przez osobę prawną albo podmiot niemający osobowości prawnej, których siedziba znajduje się w takim państwie

⁵⁰ Częściowo zachowują aktualność wypowiedzi piśmiennictwa w stanie prawnym sprzed wyroku TK z dnia 1.12.2010 r., sygn. akt K 41/07 zob. Sobczak J.: *Prawo prasowe*, s. 727 i nast.; Sieńczyło-Chlabicz J.: *Prawo mediów*, s. 231 i nast.; Kosmus B.: *Prawo prasowe*, s. 350 i nast.

⁵¹ Szerz. zob. Sobczak J.: *Prawo prasowe*, s. 783 i nast.; Kosmus B.: *Prawo prasowe*, s. 420 i nast.

⁵² Z wyłączeniem serwisów informacyjnych, reklam, telesprzedaży, transmisji sportowych, przekazów tekstowych i teleturniejów.

⁵³ Sobczak J.: *Prawne aspekty przekazu audiowizualnego*, s. 149.

⁵⁴ Artykuł 5, pkt 5 Ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii (Dz.U. Nr 132, poz. 1111 z późn. zm.) stanowi, że koproducentem jest podmiot, który wspólnie z producentem organizuje, prowadzi i ponosi odpowiedzialność za produkcję filmu lub który współfinansuje produkcję filmu oraz nabywa współudział w autorskich prawach majątkowych. Można mówić np. o europejskich koprodukcjach filmowych, zob. Wojnarowski A.: *Prawne i finansowe podstawy europejskiej koprodukcji filmowej*, Łódź 2009, s. 30 i nast.

⁵⁵ Rozumianego jako zespół osób tworzących audycje, do którego zalicza się: reżysera, autora scenariusza, scenografa, operatora, odtwórców głównych ról i kompozytora.

⁵⁶ Producentem, zgodnie z Ustawą o radiofonii i telewizji, jest osobą fizyczną, osobą prawną lub ułomną osobą prawną, która podejmuje inicjatywę, faktycznie organizuje i ponosi odpowiedzialność za kreatywny, organizacyjny i finansowy proces produkcji utworu audiowizualnego.

lub też udział współproducentów, mających siedzibę lub stałe miejsce zamieszkania w tym państwie, w łącznych kosztach produkcji audycji jest większościowy i współprodukcja nie podlega kontroli współproducentów niemających siedziby lub stałego miejsca zamieszkania w państwie UE lub będącego stroną Europejskiej Konwencji o telewizji ponadgranicznej.

Zgodnie z art. 15a Ustawy o radiofonii i telewizji, nadawcy programów telewizyjnych przeznaczają co najmniej 10% kwartalnego czasu nadawania programu na audycje europejskie wytworzone przez producentów niezależnych⁵⁷, z wyłączeniem serwisów informacyjnych, reklam, telesprzedaży, transmisji sportowych, przekazów tekstowych i teleturniejów. W czasie przeznaczonym na audycje europejskie wytworzone przez producentów niezależnych, audycje wytworzone w okresie 5 lat przed rozpowszechnieniem w programie powinny stanowić co najmniej 50%.

Jak stanowi art. 15, ust. 3 Ustawy o radiofonii i telewizji, nadawcy programów telewizyjnych przeznaczają ponad 50% kwartalnego czasu nadawania programu na audycje europejskie, z wyłączeniem serwisów informacyjnych, reklam, telesprzedaży, transmisji sportowych, przekazów tekstowych i teleturniejów, co oznacza, że ustawodawca zmierza do skorelowania przepisów polskiego prawa z wymogami dyrektyw unijnych⁵⁸.

Artykuł 18 Ustawy o radiofonii i telewizji zawiera normy dotyczące zadania odpowiedniego ukształtowania programu przez nadawcę⁵⁹. I tak, audycje lub inne przekazy nie mogą propagować działań sprzecznych z prawem, z polską racją stanu oraz postaw i poglądów sprzecznych z moralnością i dobrem społecznym, w szczególności nie mogą zawierać treści nawołujących do nienawiści lub dyskryminujących ze względu na rasę, niepełnosprawność, płeć, wyznanie lub narodowość. Audycje lub inne przekazy powinny szanować przekonania religijne odbiorców, a zwłaszcza chrześcijański system wartości.

Audycje lub inne przekazy nie mogą sprzyjać zachowaniom zagrażającym zdrowiu lub bezpieczeństwu oraz zachowaniom zagrażającym środowisku naturalnemu.

Zabronione jest rozpowszechnianie audycji lub innych przekazów zagrażających fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi małoletnich, w szczególności zawierających treści pornograficzne lub w sposób nieuzasadniony eksponujących przemoc. Inne zaś audycje lub przekazy, zawierające sceny lub treści mogące mieć negatywny wpływ na prawidłowy fizyczny, psychiczny lub moralny rozwój małoletnich, mogą być rozpowszechniane wyłącznie w godzinach od 23 do 6, a nadawcy są zobowiązani do ich oznaczania odpowiednim symbolem graficznym przez cały czas ich emisji telewizyjnej.

Nadawcy są zobowiązani do oznaczania pozostałych audycji i innych przekazów, z wyłączeniem serwisów informacyjnych, reklam, telesprzedaży, transmisji sportowych i przekazów

⁵⁷ Producentem niezależnym wobec danego nadawcy jest producent niepozostający z nim w stosunku pracy, niebędący sam nadawcą i niemający udziałów w organizacji nadawcy oraz w którym nadawca ani żaden podmiot od niego zależny bądź należący do tej samej grupy kapitałowej nie ma żadnych udziałów, a w zarządach nie zasiadają żadne osoby pozostające w stosunku pracy z danym nadawcą lub będące nadawcami.

⁵⁸ Sobczak J.: Radiofonia i telewizja, s. 198 i nast.

⁵⁹ Ibidem, s. 249 i nast.

tekstowych, odpowiednim symbolem graficznym przez cały czas ich emisji telewizyjnej, uwzględniając stopień szkodliwości danej audycji lub przekazu dla małoletnich w poszczególnych kategoriach wiekowych. Mają również dbać o poprawność języka swoich programów i przeciwdziałać jego wulgaryzacji.

Zgodnie z art. 18a Ustawy o radiofonii i telewizji, nadawcy programów telewizyjnych są obowiązani do zapewniania dostępności programów dla osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu wzroku oraz osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu słuchu przez wprowadzanie odpowiednich udogodnień: audiodeskrypcji, napisów dla niesłyszących oraz tłumaczeń na język migowy, tak aby co najmniej 10% kwartalnego czasu nadawania programu, z wyłączeniem reklam i telesprzedazy, miało takie udogodnienia.

5. Odpowiedzialność za treść przekazu audiowizualnego

Mając na uwadze, podkreślane przez autorów, znaczenie przekazu audiowizualnego dla budowy powiązań w społeczeństwie sieciowym, należy zwrócić również uwagę na kwestię odpowiedzialności za treść takiego przekazu. Jak stanowi art. 37 Prawa prasowego, do odpowiedzialności za naruszenie prawa spowodowane opublikowaniem materiału prasowego stosuje się zasady ogólne, chyba że Ustawa stanowi inaczej. Oznacza to, że do odpowiedzialności cywilnej stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego⁶⁰ oraz Kodeksu postępowania cywilnego⁶¹, zaś do odpowiedzialności karnej za przestępstwa określone w Prawie prasowym stosuje się przepisy Kodeksu karnego⁶² i Kodeksu postępowania karnego⁶³, chyba że Prawo prasowe zawiera normy odrębnie regulujące zasady odpowiedzialności cywilnej i karnej (rozdział 7 Prawa prasowego).

Prasa ponosi odpowiedzialność cywilną za naruszenie dóbr osobistych osób, których dotyczą publikowane w niej informacje. Szczegółowe zasady ponoszenia tej odpowiedzialności regulują przepisy Kodeksu cywilnego. W myśl dominującego ujęcia obiektywnego pod pojęciem „dobra osobiste” rozumieć należy wartości obejmujące fizyczną i psychiczną integralność człowieka, jego indywidualność oraz godność i pozycję w społeczeństwie, co stanowi przesłankę samorealizacji człowieka⁶⁴. Artykuł 23 k.c. zawiera katalog otwarty dóbr osobistych, w którym – posługując się określeniem „w szczególności”, oznaczającym, iż katalog

⁶⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm., dalej jako k.c.

⁶¹ Ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm., dalej jako k.p.c.

⁶² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm., dalej jako k.k.

⁶³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.

⁶⁴ Zob. Pazdan M., [w:] System Prawa Prywatnego, tom 1, Prawo cywilne – część ogólna, (red.) Safjan M., Warszawa 2007, s. 1117; Radwański Z.: Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 1997, s. 105; Sadowski J.: Naruszenie dóbr osobistych przez media, Warszawa 2003, s. 17; tegoż: Konflikt zasad – ochrona dóbr osobistych jednostki a wolność prasy. Warszawa 2008, s. 53 i nast. Zob. także Barta J., Markiewicz R. [w:] Media a dobra osobiste, (red.) Barta J., Markiewicz R., Warszawa 2009, s. 25 i nast.

ten ma charakter otwarty – wymienia: zdrowie, wolność, cześć, swobodę sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnicę korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukową, artystyczną, wynalazczą i racjonalizatorską. Katalog dóbr osobistych ulega przy tym poszerzeniu przez orzecznictwo i doktrynę⁶⁵.

Odpowiedzialność cywilną za naruszenie prawa spowodowane opublikowaniem materiału prasowego ponoszą osoby wymienione w art. 38 Prawa prasowego, którymi są: autor spornej publikacji, redaktor lub redaktor naczelny, inna osoba, która spowodowała opublikowanie materiału (decydowała lub współdecydowała o publikacji, tzw. informatorzy prasy, np. rzecznik prasowy, agencja prasowa) lub wydawca. Ich odpowiedzialność majątkowa jest solidarna, natomiast w sytuacji gdy naruszenie dobra osobistego powoduje szkodę niemajątkową, każda ze wskazanych wyżej osób odpowiada za własne, odrębne działanie⁶⁶.

Realizując powództwo o zaniechanie, pokrzywdzony może żądać zaniechania ściśle określonego działania, przykładowo wstrzymania cyklu artykułów czy audycji na dany temat, co w wielu wypadkach zagwarantuje, że w przyszłości naruszenie się nie powtórzy. Charakter uzupełniający w stosunku do roszczenia o zaniechanie działań naruszających ma powództwo o dopełnienie czynności niezbędnych dla usunięcia stanu naruszenia.

Roszczenie o zadośćuczynienie pełni funkcję kompensacyjną, prowadzącą do naprawienia krzywdy, rozumianej jako szkoda niemajątkowa. Przesłankami zasądzenia zadośćuczynienia są: bezprawne naruszenie dóbr osobistych, wina po stronie osoby dokonującej naruszenia, wystąpienie krzywdy oraz istnienie adekwatnego związku przyczynowego między krzywdą a bezprawnym zdarzeniem, które ją spowodowało.

Roszczenie o zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny ma charakter fakultatywny i jest przyznawane wyłącznie na żądanie osoby, której dobra osobiste zostały naruszone.

Roszczenia o naprawienie wyrządzonej szkody można dochodzić tylko, gdy skutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa⁶⁷.

Najczęściej popełnianym przestępstwem w działalności dziennikarskiej jest zniesławienie. Z mocy art. 212 k.k. w § 1, kto pomawia inną osobę, grupę osób, instytucję, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. Tak zwanego zniesławienia prasowego dotyczy § 2 art. 212 k.k., stanowiąc, że jeżeli sprawca dopuszcza się czynu za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Wyższa szkodli-

⁶⁵ Pazdan M. [w:] System Prawa, s. 1115 i nast., wraz z przywołanymi tam wypowiedziami.

⁶⁶ Szerz. zob. Ferenc-Szydełko E.: Prawo prasowe, Komentarz, Warszawa 2010, s. 207 i nast.; Sadowski J.: Naruszenie dóbr osobistych przez media, s. 21 i nast.; Sobczak J.: Prawo prasowe, s. 829 i nast.

⁶⁷ Szerz. zob. na temat roszczeń Pazdan M. [w:] System Prawa, s. 1162 i piśmiennictwo tam przywołane; Sadowski J.: Naruszenie dóbr osobistych przez media, s. 83 i nast.; Kosmus B.: Prawo prasowe, s. 494 i nast.; Targosz T. [w:] Media a dobra osobiste, s. 284 i nast.

wość takiego czynu znajduje swoje odbicie w wyższym wymiarze kary. W razie skazania za przestępstwo zniesławienia, sąd może orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, PCK albo na inny cel społeczny wskazany przez pokrzywdzonego.

Przepis art. 213 § 2 k.k. przewiduje okoliczność wyłączającą bezprawność, tj. kontratyp zniesławienia dokonanego m.in. w mediach, stanowiąc, że nie popełnia przestępstwa kto publicznie podnosi lub rozgłasza prawdziwy zarzut dotyczący postępowania osoby pełniącej funkcję publiczną lub służący obronie społecznie uzasadnionego interesu. Przy czym pamiętać należy, że dowód prawdy może być przeprowadzony tylko wtedy, gdy zarzut ma zapobiec niebezpieczeństwu dla życia lub zdrowia człowieka albo demoralizacji małoletniego, jeżeli zarzut dotyczy życia prywatnego lub rodzinnego. Ponadto, zgodnie z art. 214 k.k., brak przestępstwa wynikający z przyczyn określonych w art. 213 nie wyłącza odpowiedzialności sprawcy za zniewagę ze względu na formę podniesienia lub rozgłoszenia zarzutu⁶⁸.

Odpowiedzialność za zniewagę została uregulowana w art. 216 k.k., stanowiącym w § 1, iż kto znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do osoby tej dotarła podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. Zniewagi w prasie dotyczy § 2, przewidując, iż kto znieważa inną osobę za pomocą środków masowego komunikowania podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku⁶⁹. W tym przypadku sąd może także orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, Polskiego Czerwonego Krzyża albo na inny cel społeczny wskazany przez pokrzywdzonego. Odstąpienie od wymierzenia kary jest możliwe, jeżeli zniewagę wywołało wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego albo jeżeli pokrzywdzony odpowiedział naruszeniem nietykalności cielesnej lub zniewagą wzajemną.

6. Podsumowanie

Działalność mediów audiowizualnych – nadawanie to wciąż jeszcze głównie rozpowszechnianie telewizyjne, tzn. linearne, audiowizualne usługi medialne, ale w zmieniającym się społeczeństwie informacyjnym coraz częściej mamy do czynienia także z usługami nowego rodzaju, czyli audiowizualnymi usługami na żądanie (tzw. nielinearnymi). Audiowizualne usługi nielinearne mogą mieć szczególne znaczenie dla budowy wzajemnych powiązań w społeczeństwie sieci. Funkcjonowanie wszelkiego rodzaju sieci wymaga głównie sprawnego i szybkiego przepływu informacji – również przez, niosący z reguły znaczną dawkę informacji, przekaz audiowizualny. Trzeba podkreślić, że wobec nowych uwarunkowań i możliwości technicznych system prawny mediów, zaprojektowany wiele lat temu, w warunkach

⁶⁸ Dobosz I.: Prawo prasowe, s. 238 i nast.

⁶⁹ Czarny-Drożdżejko E.: Dziennikarskie dochodzenie prawdy a przestępstwo zniesławienia w środkach masowego przekazu, Kraków 2005; Dobosz I.: Prawo prasowe, s. 238 i nast.

cyfryzacji wydaje się nieco anachroniczny. Państwo nie może pozostawać obojętne wobec wielu aspektów działalności medialnej, gdyż odpowiada za wszystkie aspekty życia gospodarczego i społecznego. W ramach niniejszego artykułu przedstawiono niektóre zasady związane z zawartością przekazu, jego treścią, a także potencjalne konsekwencje nieposzanowania praw podstawowych, moralności publicznej oraz porządku publicznego, skutkujące powstaniem odpowiedzialności cywilnej i karnej.

Bibliografia

1. Antoniuk J.R. [w:] Ochrona własności intelektualnej, (red.) P. Stec, Bydgoszcz-Opole-Gliwice 2011.
2. Barczewski M.: Traktatowa ochrona praw autorskich i praw pokrewnych, Warszawa 2007.
3. Barta J., Markiewicz R.: Prawo autorskie, Warszawa 2008.
4. Barta J., Markiewicz R. [w:] Media a dobra osobiste, (red.) J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2009.
5. Chałubińska-Jentkiewicz K.: Audiowizualne usługi medialne. Reglamentacja w warunkach konwersji cyfrowej, Warszawa 2013.
6. Czajkowska-Dąbrowska M. [w:] Barta J., Czajkowska-Dąbrowska M., Cwiakalski Z., Markiewicz R., Traple E.: Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, Warszawa 2011.
7. Czajkowska-Dąbrowska M. [w:] System Prawa Prywatnego, tom 13, Prawo autorskie, (red.) J. Barta, Warszawa 2013.
8. Czarny-Drożdżejko E.: Dziennikarskie dochodzenie prawdy a przestępstwo zniesławienia w środkach masowego przekazu, Kraków 2005.
9. Dobosz I.: Prawo prasowe. Podręcznik, Warszawa 2011.
10. Ferenc-Szydełko E.: Prawo prasowe, Komentarz, Warszawa 2010.
11. Goban-Klas T.: Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu, Warszawa-Kraków 1999.
12. Gołat R.: Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2011.
13. Górecka K.: Pojęcie utworu audiowizualnego w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych, „Przegląd Sądowy”, nr 7-8, 1997.
14. Gromotowicz M.: Współtwórczość utworu audiowizualnego, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego”, nr 4, 2009.
15. Grzesiok-Horosz A.: Prawo autorskie, [w:] Podstawy ochrony własności intelektualnej, (red.) M. Baron-Wiaterek, P. Horosz, T. Szewc, Gliwice 2013.

16. Grzesiok-Horosz A.: Prawa pokrewne, [w:] Podstawy ochrony własności intelektualnej, (red.) M. Baron-Wiaterek, P. Horosz, T. Szewc, Gliwice 2013.
17. Kłafkowska-Waśniowska K.: Prawa do nadań programów radiowych i telewizyjnych w prawie autorskim, Warszawa 2008.
18. Kosmus B. [w:] B. Kosmus, G. Kuczyński, [w:] Prawo prasowe. komentarz, Warszawa 2011
19. Mikułowski-Pomorski J.: Informacja i komunikacja. Pojęcia, wzajemne relacje, Kraków-Wrocław 1988.
20. Pazdan M.: System Prawa Prywatnego, tom 1, Prawo cywilne – część ogólna, (red.) M. Safjan, Warszawa 2007.
21. Późniak-Niedzielska M. [w:] System prawa prywatnego. Prawo autorskie, tom 13, (red.) J. Barta, Warszawa 2007.
22. Radwański Z.: Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 1997.
23. Sadowski J.: Konflikt zasad – ochrona dóbr osobistych jednostki a wolność prasy. Warszawa 2008.
24. Sadowski J.: Naruszenie dóbr osobistych przez media, Warszawa 2003.
25. Sieńczyło-Chlabicz J. (red.): Prawo mediów, Warszawa 2013.
26. Sieńczyło-Chlabicz J., Banasiuk J.: Twórcy dzieł uprzednio stworzonych a współtwórczość utworu audiowizualnego, [w:] Utwór audiowizualny. Zakres pojęcia i ochrony prawnej, (red.) K. Lewandowski, Poznań 2011.
27. Sobczak J.: Prawne aspekty przekazu audiowizualnego, [w:] W. Godzic (red.): Media audiowizualne. Podręcznik akademicki, Warszawa 2010.
28. Sobczak J.: Prawo prasowe, Warszawa 2008.
29. Sobczak J.: Radiofonia i telewizja. Komentarz do ustawy, Zakamycze 2001.
30. Stec P. [w:] P. Stec (red.): Ochrona własności intelektualnej. Zarys wykładu. Bydgoszcz-Opole-Gliwice, 2011.
31. Sylđatk Ł. [w:] B. Kosmus, G. Kuczyński: Prawo prasowe. komentarz, Warszawa 2011.
32. Ślęzak P.: Pojęcie utworu audiowizualnego, [w:] Utwór audiowizualny. Zakres pojęcia i ochrony prawnej, (red.) K. Lewandowski, Poznań 2011.
33. Ślęzak P.: Prawo autorskie. Podręcznik dla studentów szkół filmowych i artystycznych, Katowice 2008.
34. Ślęzak P.: Prawo autorskie. Wzory umów z komentarzem, Warszawa 2012.
35. Ślęzak P.: Umowy w zakresie współczesnych sztuk wizualnych, Warszawa 2012.
36. Targosz T. [w:] Media a dobra osobiste, (red.) J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2009.
37. Wiśniewski P. [w:] W. Lis, Z. Husak, P. Wiśniewski: Prawo prasowe. Komentarz, Warszawa 2012.
38. Wojciechowska A.: Autorskie prawa osobiste twórców dzieła audiowizualnego, Zakamycze 1999.

39. Wojciechowska A.: Twórcy dzieła audiowizualnego w świetle ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 roku, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej*, z. 67, 1996.
40. Wojnarowski A.: *Prawne i finansowe podstawy europejskiej koprodukcji filmowej*, Łódź 2009.

Abstract

The subject for discussion are selected aspects of television broadcasting, as a newspaper, in accordance with the provisions of the Press Act and the Act on radio and television. The authors present a normative status in this field, the basic concepts associated with the audiovisual transmission broadcasting rules and also some issues of media responsibility. After the introduction, the authors analyze the basic concepts of audiovisual transmission. Then discuss the issue of audiovisual transmission as an audiovisual work under copyright law. In the fourth section the authors describes the rules for creating radio and television programs. Another section was devoted to the issues of liability for the content of audiovisual transmission. The article concludes with a summary indicating the timeliness of the issues discussed.